

Jack Mezirow και Μετασχηματίζουσα Μάθηση: μια εκτεταμένη προσωπογραφία

Περίληψη

Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης αποτελεί αντικείμενο ενός εκτενούς και δημιουργικού διαλόγου στο χώρο της εκπαίδευσης ενηλίκων τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η θεωρία που διατύπωσε ο Mezirow εφοδίασε το επιστημονικό πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων με μια συνεκτική θεωρία μάθησης που αφενός ερμηνεύει με έναν πολύ ικανοποιητικό τρόπο τη διεργασία της μάθησης στους ενήλικες και αφετέρου ενισχύει καταλυτικά την επιχειρηματολογία που υποστηρίζει την επιστημονική αυτοτέλεια του πεδίου. Στο άρθρο αυτό επιχειρείται μια σύντομη αλλά περιεκτική παρουσίαση των κύριων σημείων της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης σε συνδυασμό με μια σειρά από βιογραφικά στοιχεία για τον εμπνευστή και θεμελιωτή της, καθηγητή Jack Mezirow.

Abstract

The theory of transformative learning has been for the last two decades a subject of a broad and creative dialogue among the scholars of adult education. Mezirow's theory provided the scientific field of adult education with a coherent learning theory, which interprets exceptionally the adult learning process and at the same time supports resourcefully the arguments, which sustain the scientific autonomy of the field. This paper offers a brief and comprehensive presentation of the key points of the transformation learning theory together with some biographical data, about its founder, Professor Jack Mezirow.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εισαγωγή του ονόματος του Jack Mezirow στην ακαδημαϊκή μηχανή αναζήτησης του διαδικτύου «Scholar Google» έχει ως αποτέλεσμα τον εντυπωσιακό αριθμό των 1.750 ευρημάτων¹. Ο αριθμός αυτός που αναφέρεται τόσο σε βιβλία και άρθρα του ίδιου, όσο και σε βιβλιογραφικές παραπομπές στο έργο του οι οποίες βρίσκονται στο περιεχόμενο άλλων επιστημονικών κειμένων, είναι ενδεικτικός της επιρροής του έργου του σπουδαίου αμερικάνου καθηγητή στο χώρο της εκπαίδευσης ενηλίκων και όχι μόνο σε αυτόν. Στο άρθρο αυτό θα επιχειρηθεί μια σύ-

ντομη βιογραφική παρουσίαση του καθηγητή Mezirow η οποία συμπεριλαμβάνει και τα κύρια στοιχεία της θεωρίας του. Ο κύριος σκοπός του άρθρου είναι να εξοικειώσει τον αναγνώστη με τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης η οποία αποτελεί και την πλέον συνεκτική θεωρία για την ενήλικη μάθηση.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Δρ Jack Mezirow γεννήθηκε το 1923, ζει στη Νέα Υόρκη και είναι σήμερα ομότιμος καθηγητής συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και εκπαίδευσης ενηλίκων στο περίφημο Teachers College του Πανεπιστημίου Columbia. Σπούδασε κοινωνιολογία στο Πανεπιστήμιο της Μινεσότα όπου και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στις επιστήμες της αγωγής, ενώ εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή στην εκπαίδευση ενηλίκων στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια (U.C.L.A.). Ο καθηγητής Mezirow είναι επίτιμος διδάκτωρ του πανεπιστημίου του New Hampshire (Doctorate in Humane Letters) και είναι μέλος του International Hall of Fame for Adult & Continuing Education (<http://tel.occe.ou.edu/halloffame>). Έχει διατελέσει πρόεδρος του τμήματος ανώτερης εκπαίδευσης και εκπαίδευσης ενηλίκων του Πανεπιστημίου Columbia καθώς και διευθυντής εκπαίδευσης ενηλίκων στο ίδιο ίδρυμα. Επίσης, έχει υπηρετήσει στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια ως αναπληρωτής κοσμήτωρ των προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων της Πολιτείας και διευθυντής του τμήματος ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού, ενώ έχει εργαστεί και ως σύμβουλος σε πολλούς διεθνείς οργανισμούς (UN, UNESCO, AID, Asia Foundation, World Education κ.ά.). Στο Πανεπιστήμιο Columbia καθιέρωσε και διέυθυνε ένα πρωτοπόρο μη-παραδοσιακό πρόγραμμα διδακτορικών σπουδών στη μετασχηματίζουσα μάθηση με την ονομασία «Adult Education Guided Independent Study» (AEGIS) το οποίο θα μπορούσε να μεταφραστεί ως «Καθοδηγούμενες Ανεξάρτητες Σπουδές στην Εκπαίδευση Ενηλίκων», ενώ το αρκτικόλεξο του προγράμματος παραπέμπει στην αρχαία ελληνική λέξη για την ασπίδα: «ΑΙΠΣ». Σήμερα ασχολείται με την έρευνα, την παροχή συμβουλών και τη συγγραφή άρθρων και βιβλίων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη μάθηση και στην εκπαίδευση των ενηλίκων και ιδιαίτερα στην εξέλιξη της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης και των επιπτώσεων που έχει αυτή στην πρακτική των εκπαιδευτών ενηλίκων. Άρθρα του καθώς και απαντήσεις σε κριτικές για τη με-

1 Η ακαδημαϊκή μηχανή αναζήτησης «Scholar Google» περιορίζεται στην αναζήτηση σε ακαδημαϊκά κείμενα (βιβλία, επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων, κ.λπ.). Αν και σε δοκιμαστική μορφή (beta) είναι ένα πολύ αξιόπιστο εργαλείο στοχευμένης αναζήτησης.

τασχηματίζουσα μάθηση δημοσιεύονται μέχρι και σήμερα στα διεθνούς κύρους περιοδικά *Adult Education Quarterly* και *Journal of Transformative Education*. Το βιβλίο του *Fostering Critical Reflection in Adulthood* τιμήθηκε με το βραβείο «Fransdon Award» ως εξαιρετική έκδοση για τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση και το *Last Gamble on Education* βραβεύτηκε με το βραβείο «Okes Award» ως εξαιρετική έρευνα για την εκπαίδευση ενηλίκων. Μεταφράσεις των βιβλίων του κυκλοφορούν σε πολλές γλώσσες².

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΟΥΣΑΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Στα μέσα της δεκαετίας του '70, ο Mezirow άρχισε να αναπτύσσει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τρόπο που οι ενήλικες αλλάζουν τις αξίες τους, τα πιστεύω τους και τη στάση ζωής τους. Με αφορμή τις εμπειρίες της συζύγου του, η οποία επέστρεψε ως ενήλικας στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ο Mezirow ξεκίνησε μια έρευνα σε εθνικό επίπεδο στις ΗΠΑ, για τις γυναίκες που επιστρέφουν στα πανεπιστημιακά έδρανα (1975), προσπαθώντας αφενός να ερμηνεύσει τις αλλαγές που βιώνουν από την εμπειρία αυτή και αφετέρου να δημιουργήσει μια τυπολογία προτύπων προσωπικής αλλαγής (Griffin, 1987, Cranton, 2000). Το αποτέλεσμα της έρευνας αυτής ήταν η απαρχή για τη διατύπωση της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης η οποία παρουσιάστηκε στην πιο πλήρη της μορφή το 1991 στο σύγγραμμά του με τίτλο *Transformative dimensions of adult learning* (εκδ. Jossey-Bass). Στη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow ασκήθηκε κριτική, όπως άλλωστε συμβαίνει σε κάθε θεωρία μάθησης που παρουσιάζεται στο προσκήνιο των επιστημών της αγωγής. Στην κριτική αυτή ο Mezirow απάντησε διεξοδικά βασιζόμενος σε θεωρητικές αναλύσεις αλλά και σε εμπειρικά δεδομένα, τόσο μέσα από τις σελίδες των επιστημονικών περιοδικών *Adult Education Quarterly* και *Journal of Transformative Education* όσο και μέσα από το συλλογικό έργο του ίδιου και των συνεργατών του (2000) με τίτλο *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress* (εκδ. Jossey-Bass).

Ο Mezirow ξεκινά με την παραδοχή ότι κάθε ενήλικας ερμηνεύει την πραγματικότητα με βάση ένα σύστημα αντιλήψεων που έχει οικοδομηθεί κατά τη διεργασία της κοινωνικοποίησής του (1991, σελ. 2-7). Υποστηρίζει μάλιστα ότι το σύστημα αυτό, το οποίο έχει εγχαραχθεί στην προσωπικότητα κάθε ενήλικα, είναι αποτέλεσμα του πολιτισμικού πλαισίου όπου έλαβε χώρα η κοινωνικοποίηση του ενήλικα (Κόκκος, 2005, σελ. 75). Με άλλα λόγια, ο Mezirow αποδέχεται την ύπαρξη ενός συστήματος προδιαθέσεων, το οποίο είναι αποτέλεσμα των διάφορων κοινωνικοποιήσεων που ένα άτομο διέρχεται στην πορεία προς την ενηλικίωση³. Έτσι ο Mezirow (1977, 1981) συνάγει και την παραδοχή ότι σε έναν ενήλικα δημιουργείται κίνητρο για μάθηση όταν η αντίληψή του για την πραγματικότητα

βρεθεί σε δυσαρμονία με μια συγκεκριμένη κατάσταση, όταν δηλαδή δεν υπάρχει νοηματική αντιστοιχία μεταξύ πραγματικότητας και εμπειρίας. Με αρχή την παραπάνω θέση ο Mezirow προχωρά στη διαμόρφωση μιας διπλής τυπολογίας.

Κατ' αρχάς διαχωρίζει τη μάθηση σε διαμορφωτική και μετασχηματίζουσα. Γράφει χαρακτηριστικά «η διαμορφωτική μάθηση στην παιδική ηλικία γίνεται μετασχηματίζουσα μάθηση στην ενηλικίωση» (1991, σελ. 3), υποστηρίζοντας ότι τα παιδιά μαθαίνουν από πηγές εξουσίας και ότι αυτή η πρώιμη μάθηση είναι για εκείνα μια μορφή κοινωνικοποίησης, ενώ σε αντίθεση, οι ενήλικες έχουν περισσότερο την ανάγκη να αποκτήσουν νέες προοπτικές στα ήδη υπάρχοντα νοηματοδοτικά τους σχήματα με τα οποία ερμηνεύουν την πραγματικότητα.

Επηρεασμένος από το έργο του Habermas (1971) ο οποίος περιγράφει τρεις περιοχές στις οποίες το ανθρώπινο ενδιαφέρον παράγει γνώση: την τεχνική, την πρακτική και την απελευθερωτική, ο Mezirow προχωρά στη συνέχεια σε έναν νέο τριμερή χωρισμό της μάθησης (Mezirow & Associates, 1990, σελ. 1-20 και Mezirow, 1991, σελ. 72-89). Η πρώτη μορφή μάθησης, είναι η εργαλειακή μάθηση (*instrumental learning*). Η κεντρική ιδέα εδώ είναι ότι η μάθηση προκύπτει με στόχο την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων και από τον καθορισμό της σχέσης μεταξύ αίτιου και αιτιατού. Ως δεύτερη μορφή μάθησης ο Mezirow ορίζει την επικοινωνιακή μάθηση (*communicative learning*), η οποία είναι η προσπάθεια να γίνει κάποιος κατανοητός και να κατανοήσει τους άλλους στο πλαίσιο ανταλλαγής ιδεών μέσω του προφορικού και γραπτού λόγου αλλά και όλων των μορφών τέχνης και δημιουργίας.

Τέλος, την τρίτη μορφή μάθησης ο Mezirow την ονομάζει απελευθερωτική μάθηση (*emancipatory learning*). Η μάθηση αυτή περιλαμβάνει την αναγνώριση και την αμφισβήτηση απόψεων και νοημάτων μέσα από μια διεργασία κριτικού (αυτο)στοχασμού. Αυτήν την τρίτη μορφή μάθησης τη θεωρεί ως μια μορφή που αφορά μόνο τους ενήλικες και ισχυρίζεται ότι η μοναδικότητά της αυτή έχει επιδράσεις στην πρακτική της εκπαίδευσης ενηλίκων, ιδιαίτερα στην αποτύπωση των αναγκών των ενηλίκων εκπαιδευομένων, στις προσεγγίσεις που διευκολύνουν τη μάθηση, στο ρόλο του εκπαιδευτή, στις μεθόδους έρευνας και στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Για την εφαρμογή της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης στην πράξη, υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία που προτείνει ο Mezirow: η εμπειρία (*experience*), ο κριτικός στοχασμός (*critical reflection*) και η ορθολογική συζήτηση (*rational discourse*). Η εμπειρία ζωής των εκπαιδευομένων οφείλει να είναι το σημείο εκκίνησης που θα οδηγήσει σε μετασχηματίζουσα μάθηση και κατά συνέπεια η αξιοποίησή της από τον εκπαιδευτή είναι, σύμφωνα με τον Mezirow, θεμελιώδους σημασίας (Mezirow, 1991).

2 Τα βιογραφικά στοιχεία είναι σύνθεση ενός προσωπικού σημειώματος που απεστάλη από τον Dr Mezirow στο συγγραφέα και στοιχείων που επιλέχτηκαν από την ιστοσελίδα <http://www.nl.edu/academics/cas/ace/resources/JackMezirow.cfm>.

3 Η ύπαρξη του συστήματος αυτού που επηρεάζει την κοινωνική αντίληψη, δράση και αξιολόγηση κάθε ατόμου είχε εισαχθεί με μεγάλη ακρίβεια στην κοινωνιολογία της παιδείας από τον Pierre Bourdieu (το 1977) με την έννοια-κλειδί *habitus* (Μουζέλης, 1994). Ο Mezirow αναδεικνύει το σύστημα αυτό σε βασικό στοιχείο της διεργασίας της ενηλικίας μάθησης και φυσικά η θέση αυτή έχει πολλά κοινά στοιχεία με εκείνη του Bourdieu. Η περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης των δύο θεωρητικών είναι ενδιαφέρον εγχείρημα, ωστόσο ξεπερνά τους στόχους αυτής της παρουσίασης.

Για τον Mezirow η διεργασία του κριτικού στοχασμού κατέχει κεντρικό ρόλο στη μετασχηματίζουσα μάθηση (Κόκκος, 2005, σελ. 76). Ο κριτικός στοχασμός εδώ αναφέρεται στην αμφισβήτηση της εγκυρότητας των προτέρων υποθέσεων της προαποκτηθείσας μάθησης (Mezirow και συν., 1990). Όμως, αν η εμπειρία αποτελεί το σημείο εκκίνησης και ο κριτικός στοχασμός έχει τον κεντρικό ρόλο και αποτελεί το κύριο «εργαλείο» στη διεργασία της μετασχηματίζουσας μάθησης, η ορθολογική συζήτηση είναι για τον Mezirow ο καταλύτης για το μετασχηματισμό, αφού διαμέσου αυτής της διεργασίας οδηγούνται οι εκπαιδευόμενοι στο να αναζητήσουν το βάθος στο νόημα των απόψεών τους για τον κόσμο και να κοινωνήσουν τις ιδέες τους αυτές ως συνεκτικό και κριτικό λόγο με τον εκπαιδευτή και τους συνεκπαιδευόμενους τους (Mezirow, 1991, σελ. 78). Με άλλα λόγια, ο Mezirow (1997) τονίζει ότι η μετασχηματίζουσα μάθηση ξεκινά από τη στιγμή που εκκινεί η διεργασία της ορθολογικής συζήτησης μεταξύ των ατόμων και δεν συνδέει το μετασχηματισμό αποκλειστικά με την εμφάνιση σημαντικών γεγονότων στη ζωή του εκπαιδευομένου, τα οποία δυνητικά ενδέχεται να αποτελέσουν ένα είδος αφορμής για την όλη διεργασία:

«Η θεωρία του μετασχηματισμού έτσι όπως εγώ την καταλαβαίνω είναι η περιγραφή και η ανάλυση της διεργασίας διαμέσου της οποίας ο εκπαιδευόμενος μετασχηματίζει το πεδίο αναφορών του (σύνολα υποθέσεων και προσδοκιών) έτσι ώστε να παραχθούν πιστεύω, γνώμες και κρίσεις περισσότερο αληθινές ή αιτιολογημένες από ό,τι τα πιστεύω που προέρχονται από τα πεδία αναφορών που δεν μετασχηματίστηκαν. Η διεργασία [του μετασχηματισμού] περιλαμβάνει τον κριτικό στοχασμό επάνω στις υποθέσεις που στηρίζουν το πεδίο αναφοράς κάποιου. Όταν ο μετασχηματισμός αναφέρεται στην επικοινωνιακή μάθηση (τι εννοούν οι άλλοι όταν επικοινωνούν με εμάς) η μετασχηματισμένη προοπτική αποκτά εγκυρότητα μέσω της συζήτησης (μιας συζήτησης που όμως εστιάζει στην αξιολόγηση μιας πεποίθησης). Αυτό εμπεριέχει μια αναλογική απαγωγική διεργασία. Ο στόχος είναι να επιτευχθεί μια συμφωνία διαμέσου της συζήτησης. Όταν ο μετασχηματισμός αναφέρεται στην εργαλειακή μάθηση, η εγκυρότητά του εμπεριέχει την επιβεβαίωση ενός αληθινού ισχυρισμού. Αυτή η διεργασία είναι υποθετικο-επαγωγική/συμπερασματική. Η θεωρία του μετασχηματισμού συμπεριλαμβάνει πέρα από τον κριτικό στοχασμό (των πεποιθήσεων) και μια διεργασία απόκτησης εγκυρότητας διαμέσου συζήτησης».

(Mezirow, 2002)

Τι είναι όμως η ορθολογική συζήτηση και σε τι διαφέρει από τις άλλες συζητήσεις που συχνά αναπτύσσονται στις ομάδες των ενήλικων εκπαιδευομένων; Ο Mezirow (2000) ορίζει ως ορθολογική συζήτηση μια συνομιλία που βασίζεται σε πλήρεις και ακριβείς πληροφορίες, είναι ελεύθερη οποιαδήποτε μορφή πίεσης και αυταπάτης, στοχεύει στην εξέταση στοιχείων και στην αξιολόγηση επιχειρημάτων, είναι ανοικτή σε κάθε άποψη, διασφαλίζει την ίση συμμετοχή, προωθεί τον κριτικό στοχασμό των παραδοχών και θεωρεί την αντικειμενική και ορθολογική συναίνεση ως στοιχείο εγκυρότητας. Στο πλαίσιο

μιας ορθολογικής συζήτησης κάθε διαφωνία επιλύεται με βάση τα παραπάνω ποιοτικά χαρακτηριστικά αλλά η τελική κρίση έχει προσωρινό χαρακτήρα μέχρι νέες προοπτικές, αποδείξεις ή επιχειρήματα να προκαλέσουν καλύτερες κρίσεις οι οποίες με τη σειρά τους θα επαληθευτούν μέσω ορθολογικής συζήτησης.

Σύμφωνα με τον Mezirow (1997), η ανάπτυξη της ικανότητας του κριτικού στοχασμού σε συνδυασμό με την ορθολογική συζήτηση, είναι τα δύο στοιχεία που οδηγούν στην επίγνωση. Η επίγνωση θεωρείται ο σημαντικότερος στόχος της εκπαίδευσης ενηλίκων αφού τους επιτρέπει να αναθεωρήσουν ή/και να ανασκευάσουν τις (πιθανώς) εσφαλμένες αντιλήψεις τους, έτσι ώστε να προχωρήσουν στη συγκρότηση μιας ικανοποιητικότερης, καλύτερα οργανωμένης και ταξινομημένης εικόνας του κόσμου και των σχέσεών τους με τον εαυτό τους και τους άλλους (Παλλός, 2004). Ο Mezirow αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Η ανάπτυξη στην ενηλικιότητα αντιμετωπίζεται [στο πλαίσιο της μετασχηματίζουσας μάθησης] ως η προοδευτική ανάπτυξη της ικανότητας των ενηλίκων να αξιολογούν την υπάρχουσα μάθηση μέσω μιας στοχαστικής διεργασίας και να ενεργούν με βάση τη νέα γνώση που θα προκύψει. Οτιδήποτε οδηγεί το άτομο προς μια κατεύθυνση περισσότερο περιεκτική, διαφοροποιημένη, ανοικτή σε άλλες οπτικές γωνίες και σε ολοκληρωμένα νοηματοδοτικά σχήματα, η αξιοπιστία των οποίων τεκμηριώνεται διαμέσου της ορθολογικής συζήτησης, συνεισφέρει στην ανάπτυξη των ενηλίκων».

(Mezirow, 1991, σελ. 7)

Για τον Mezirow, το σημαντικότερο πλεονέκτημα της μετασχηματίζουσας μάθησης για τον εκπαιδευόμενο είναι η ανάπτυξη της αυτονομίας του ως ατόμου (Mezirow και συν., 2000) η οποία αποτελεί μια καθοριστική συνθήκη της ενηλικιότητας. Επισημαίνει ωστόσο τη διαφορετική έμφαση που μπορεί να έχει η μετασχηματίζουσα μάθηση ανάλογα με τα πολιτισμικά πλαίσια που πραγματοποιείται, λ.χ. στις δυτικές και στις ασιατικές κοινωνίες:

«Παρόλο που η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης υποστηρίζει ότι υπάρχουν κοινά στοιχεία εμπειρίας, σε ό,τι αφορά τη μαθησιακή διεργασία, στα διάφορα πολιτισμικά πλαίσια, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η εκπαίδευση είναι ένα διακριτό στοιχείο σε κάθε πολιτισμό. Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης είναι μια θεωρία μάθησης που αφορά ιδιαίτερα τους εκπαιδευτές ενηλίκων. Ως επάγγελμα, η εκπαίδευση ενηλίκων, είναι ιστορικά ένα πολιτιστικό προϊόν της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής και έχει ταυτιστεί με την ανάπτυξη της αυτονομίας, της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της δημοκρατίας».

(Mezirow, 1999)

Το ζητούμενο τελικά από την πρακτική εφαρμογή της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης είναι να βοηθήσει κάθε ενήλικα να γίνει καλύτερος επανεξετάζοντας και, αν είναι αναγκαίο, αλλάζοντας στοιχεία της δομής της προσωπικότητάς του. Με την προϋπόθεση ότι η διεργασία της μετασχηματίζουσας μάθησης δημιουργεί περισσότερο ολοκληρωμένα άτομα, η ελπίδα (ο ανθρωπιστικός στόχος) πίσω από την εφαρμογή της είναι η δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου:

«Το να μαθαίνει καθένas να αποφασίζει με περισσότερη αντίληψη για το τι είναι σωστό, καλό και όμορφο σχετίζεται καίρια με το να μπορεί καθένas να ενσυναισθάνεται και να διαπραγματεύεται τους δικούς του σκοπούς, τις δικές του αξίες, πεποιθήσεις, προδιαθέσεις, κρίσεις και τα δικά του συναισθήματα παρά να ενεργεί με αυτά των άλλων. Αν η ανθρωπινή μας αίσθηση της ελευθερίας συσχετίζεται με το στοχασμό και την αυτοπροσαρμοζόμενη ισχύ της σκέψης, τότε μια κεντρική διεργασία είναι αυτή με την οποία αξιολογούμε και επαναξιολογούμε τους λόγους που υποστηρίζουν τον τρόπο που σκεφτόμαστε, αισθανόμαστε και πράττουμε, καθιστούμε έγκυρους τους προοπτικούς μετασχηματισμούς και ενεργούμε για να τους υλοποιήσουμε».

(Mezirow, 2003)

Επιλογος

Η κύρια ενασχόληση της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης είναι τα νοηματοδοτικά σχήματα των ενηλίκων και ο μετασχηματισμός τους (Jarvis, 2004). Η έμφαση σε αυτό το ζήτημα εφοδιάζει το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων με μια στερεή και διακριτή θέση για το πώς οι ενήλικες κατανοούν τις εμπειρίες τους και τελικά διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους. Ο καθηγητής Jack Mezirow συνδυάζοντας δημιουργικά τις θέσεις πολλών στοχαστών της κριτικής θεωρίας, όπως οι Pierre Bourdieu, Jurgen Habermas και Paulo Freire, διαμόρφω-

σε για την εκπαίδευση ενηλίκων μια συνεκτική θεωρία μάθησης και ενίσχυσε έτσι τη διακριτότητα αλλά και τον επαγγελματισμό του πεδίου:

«Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης... έχει ως θεμέλιό της μια θέση που αναδεικνύει την ιδιαιτερότητα αυτού του πεδίου: Οι ενήλικες χάρη στην εν δυνάμει ικανότητά τους για κριτικό στοχασμό, μπορούν να μαθαίνουν με τρόπο διαφορετικό και πιο ολοκληρωμένο σε σχέση με τους ανήλικους... Ταυτόχρονα, το επάγγελμα των εκπαιδευτών ενηλίκων θα μπορούσε [με την εφαρμογή της μετασχηματίζουσας μάθησης] να γίνει άκρως δημιουργικό, δεδομένου ότι θα προσέφερε, σε αυτούς τους ίδιους πρώτα, τη δυνατότητα να μαθαίνουν συνεχώς μέσα από τις διεργασίες της συλλογικής κριτικής επεξεργασίας των απόψεων και εμπειριών».

(Κόκκος, 2006, σελ. 7-8)

Η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης ως θεωρία μάθησης είναι ιδιαίτερης σημασίας και αποτελεί μία από τις πλέον σημαντικές συνεισφορές στη βιβλιογραφία της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Γιώργος Α. Κουλαουζίδης

Σύμβουλος-Καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων
στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και ιδρυτικό μέλος
της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bourdieu, P. (1977) *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cranton, P. (2000) *Planning Instruction for Adult Learners*, Toronto: Wall & Emerson, Inc.
- Griffin, C. (1987) *Adult education as a social policy*, London: Croom Helm.
- Habermas, J. (1971) *Knowledge and Human Interests*, Boston: Beacon Press.
- Jarvis, P. (2004) *Adult education & Lifelong Learning*, London: Routledge-Falmer.
- Κόκκος, Α. (2005) *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκος, Α. (2006) «Η ιδιαιτερότητα και ο σκοπός της Εκπαίδευσης Ενηλίκων» στο *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, τεύχος 9, σελ. 4-9.
- Mezirow, J. (1975) *Education for Perspective Transformation: Women's Re-entry Programs in Community Colleges*. New York: Center for Adult Education, Teachers College, Columbia University.
- Mezirow, J. (1977) «Perspective transformation» στο *Studies in Adult Education*, τόμ. 9, σελ. 100-110.
- Mezirow, J. (1981) «A critical theory of adult learning and education». *Adult Education*, τόμ. 32 (1).
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1997) «Transformative Learning: Theory to Practice» στο Cranton, P. (επιμ.) *Transformative Learning in Action: Insights from Practice. New Directions for Adult and Continuing Education* αρ. 74, σελ. 5-12. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1999) *Transformation Theory – Postmodern Issues*. <http://www.edst.educ.ubc.ca/aerc/1999/99mezirow.htm> (20/9/2006).
- Mezirow, J. και συν. (1990) *Fostering critical reflection in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. και συν. (1990) «Πώς ο κριτικός στοχασμός ενεργοποιεί τη μετασχηματίζουσα μάθηση». (απόσπασμα από το *Fostering critical reflection in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass σε μετάφραση Αποστολοπούλου Ν., Μέγα Γ. στο *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, τεύχος 4, σελ. 22-25)
- Mezirow, J. και συν. (2000) *Learning as a transformation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (2002) *Transformation theory*. <http://www.tcrecord.org/Discussion.asp> (25/10/2006).
- Mezirow, J. (2003) *Epistemology of Transformative Learning*. <http://www.adulteduc.gr>
- Μουζέλης, Ν. (1994). «Habitus: Η συμβολή του Bourdieu στην κοινωνιολογία της δράσης» στο Λαμπίρη-Δημάκη, Ι. και Παναγιωτόπουλος Ν. (1994) *Pierre Bourdieu – Κοινωνιολογία της Παιδείας*, Αθήνα: Καρδαμίτσα – Δελφίνοι.
- Παληός, Ζ. (2003) «Θεωρίες μάθησης και μάθηση ενηλίκων» στο *Εκπαιδευτικό υλικό για τους Εκπαιδευτές Θεωρητικής Κατάρτισης*, Τόμος Ι, Αθήνα: Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Πρόνοιας – ΕΚΕΠΙΣ, σελ. 59-84.